

БИБЛИЈА КАО ПОЕЗИЈА- Пример Псалма 23

Библија представља зборник разноликог материјала насталог у времену од говото једног и по миленијума. Унутар тог материјала сусрећемо се са различитим корпусима, књижевним врстама и родовима. У неким случајевима препознавање ових књижевних облика значајно утиче на разумевање самог текста, његове природе, карактера и поруке. Пажњу читалаца нарочито је привлачила библијска поезија и управо она ће бити тема нашег даљег разматрања. Како би јасније представили карактеристике библијске поезије, покушаћемо да их илуструјемо на конкретним примерима, а пре свега на примеру знаменитог Псалма 23, *Господ је Јасашир мој.*¹¹

11 Пс. 23 је један од најлепших и најпознатијих библијских псалама, богате асоцијације које он буди враћају нас на значајне догађаје историје спасења израилског народа. За хришћане, он буди и месијанске асоцијације које у свест дозивају Христове параболе и говоре. Па, ипак, неке од димензија овог псалма нам и данас измичу. Често нас управо стечена предзнања спречавају да тексту приступимо као песми обликованој по обрасцима древнооријенталне поезије која је била узор бројним библијским писцима. Међутим, тек приступајући псалму из ове перспективе откривамо његове бездане дубине. У откривању тих дубина, како и религијском, тако и у поетско-асоцијативном смислу знатно помаже разумевање културе којој је песник припадао, као друштвено-историјских околности које су чиниле оквир његовог животног, па и религијског, искуства. Зато ћemo у овој анализи да указујемо и на те културолошко-религијске и друштвено-историјске оквире значајне за разумевање поетског остварења којим се бавимо. Аутор псалма, Цар Давид, био је вешт поета и музичар, али и човек дубоких религијских искустава. Анализа која ће бити представљена има за циљ да представи поетске димензије псалма, али неке од њих је немогуће изразити уколико се потпуно апстрахује религијски доживљај аутора и читаоца те ће, стога, и тај субјективни аспект бити присутан у овом исказу.

Пре него се усредимо на поменути псалам, покушаћемо да укажемо на неке најосновније карактеристике библијске поезије уопште.

Крајак осврћ на кључне карактеристике библијске поезије

За разлику од наше поезије у којој се, макар до новијег времена, тежило остваривању риме у смислу звучности последњих слогова стихова, библијске поете су тежиле да остваре риму мисли, кроз изражавање одређене идеје у једном стиху, да би ту идеју поновили другим речима у наредном стиху, разрађујући је у мисаоном или уметничком смислу. Овакав песнички облик назива се синтетички паралелизам, нпр.:

А Небеса казују славу Господњу

А' И о делима руку његових говори свод небески

Б Дан дану доказује

Б' Ноћ ноћи јавља

В Нема језика

В' Нити има говора (наречја)

Г где се не би чуо глас њихов

Г' по свој земљи иде казивање њихово

Псалам 19: 1-4

Уколико се, међутим, паралелизмом не изражава иста миса на различите начине, говори се о антитетичком паралелизму. Један од најлепших примера овог поетског облика у Светом писму је Соломонова песма о времену која се, после уводног синтетичког паралелизма:

А Свemu има време

А' и сваком послу под небом има време, развија у величанственим поетским антitezама:

Б има време кад се рађа

Б' и време кад се умире

В време кад се сади

В' и време кад се чупа посађено

Г време кад се убија

Г' и време кад се исцељује

Д време кад се разваљује
Д' и време кад се гради
Ђ време плачу
Ђ' и време смеху
Е време ридању
Е' и време игрању
Ж време кад се размеће камење
Ж' и време кад се сакупља камење
З време кад се грли
З' и време кад се оставља грљење
И време кад се стиче
И' и време кад се губи
Ј време кад се чува
Ј' и време кад се баца
К време кад се цепа
К' и време кад се шије
Л време кад се ћути
Л' и време кад се говори
Љ време кад се љуби
Љ' и време кад се мрзи
М време рату
М' и време миру

Проповедник 3:1-8

Паралелизми се јављају у још неким облицима, али најкомплекснији, и истовремено најинспиративнији песнички облик који су употребљавали библијски писци је тзв. обрнути паралелизам или хијазам. Ради се о песничкој структури у којој први стих песме паралелу има у последњем, други у претпоследњем, итд. На тај начин се добија песничка структура у облику грчког (и ћириличног) слова X, одакле и потиче назив песничке форме – хијазам.

Иако ово може да звучи компликовано, у ствари није тако. Лепота овог поетског облика је у томе што можемо да читамо редоследом којим је написан, као и структурално. Структурално читање подразумева да читамо стихове који су међусобно паралелни, баш као што смо то учинили наводећи први и последњи

стих Пс. 23, једног од најлепших примера библијске поезије, израженог управо у обрасцу хијазма.

Хијастичко читање Пс. 23

*Госиод је ѫастир моји ја Ѯу ѫредиваи
у дому Госиодњем задујо.*

Пс. 23:1.66

Структурално читање омогућује нам да уочимо нијансе које су нам промицале приликом линеарног читања. Тако нпр. уочавамо да псалам почиње идејом о Богу као Пастиру, а да се завршава идејом о Богу као домаћину. Све оно између ове две, почетне и крајње идеје, у ствари описује процес преображаја који нас од слугу (пастве) Господње води ка позицији пријатеља односно оних који седе за његовом Трпезом.

Овде треба приметити да су обе слике које псалмиста употребљава изузетно снажне и присутне не само у библијској књижевности, већ и у ванбиблијским изворима древног Оријента. Слика Бога као пастира честа је метафора коју у својим написима користе древнооријентални владари када говоре о својим божанским патронима, представљајући и себе као *йастире народа* (и тиме истичући своје божанско љорекло или *макар божански избор*).

Ова општа слика преузета је од стране библијских писаца. Они су припадали народу који је током значајног дела своје историје био пастирско-номадски народ. Праоци израилског народа Авраам, Исаак, Јаков, као и његови синови – родозачетници израилских племена – били су управо пастири. Они су добро знали у којој мери је посао пастира мукотрпан, опасан и захтеван. Управо због тога су сматрали да слика пастира, који се жртвује да би сачувао своје стадо, на одговарајући начин представља божанску бригу за человека. Није чудно да је ова слика, стога, једна од оних најранијих са којима се сусрећемо у библијском предању (Пост. 49:24).

Избавитељ израилског народа из вековног ропства у Египту, Мојсеј, током првих деценија свог живота стекао је (као усвојеник египатског двора) знања и вештине које су му сигурно користиле

у периоду када је у име Божије деловао на ослобођењу својих саплеменика. Било је, међутим, потребно да високо дворско образовање египатског племића надогради животним искуством пастира које га је припремило да, по величанственом ослобођењу из Египта, поведе бунтовна племена Израила ка зеленим пашама Ханана кроз негостољубиву пустињу Синаја. Управо национално искуство Израила постало је формативно како за сам народ, тако и за народни доживљај Бога као великог Пастира који их води ка Обећаној земљи.

То национално искуство сада псалмопојац Давид препознаје на личном нивоу у сопственом животу. Он, који је и сам био пастир, посматрајући свој живот, бројне опасности, скретања на странпутице и лутања по пустињама живота, исповеда да је његов животни циљ постигнут захваљујући бризи небеског Пастира. Метафора коју псалмиста преузима, дакле, није случајно изабрана. Њеном употребом псалмопојац буди снажне асоцијације својих слушатеља и читатеља. На префињен начин, псалмиста своје животно искуство изводи из националног искуства и своју смелост и поверење у Бога утемељује на великим делима божанског спасења у прошлости.

Прошлост, међутим, није оно на чему се задржава поглед и мисао псалмопојца. Он је, заправо, усмерен ка будућности и то је оно што нам открива хијастичко читање овог псалма, јер нам повезивањем његове прве стих линије *Господ је љастир мој* са последњом *и ја ћу наставаши у дому Господњем задујо* открива другу слику намењену будућности.

Псалмиста у тој будућности више не види задивљујуће зелене паше Ханана, ни примамљиве тихе воде Обећане земље. Пред њим се открива величанствена визија *дома Господњег* као коначног одредишта. Атмосфера која се обликује је култна, јер је у древнооријенталној књижевности укључујући и Свето писмо израз *дом* у вези са именом божанства или самим појмом Бог, увек означавао храм. Не треба, међутим, губити из вида ни *владарске* асоцијације, јер су храмови заправо схватани као *божанске царске талаше* које су копије њихових космичких дворова.

*Нишића ми неће недоспјајаши
у све дане живоћа мојеја.
Пс. 23:16.66*

Кризна времена данашњице обично нас подсете на крхост нашег живота и буде страхове и неизвесност. Но, та иста времена могу да нам буду и подсетник на нека прошла времена, времена болних искустава која смо упркос бројним и тешким искушењима прошли. Тај пролазак кроз времена искушења, за библијске писце, повезан је са уверењем да је Бог, велики Пастир, Онај који брине о човеку. То уверење изражава и псалмиста Давид изнова повезујући своје животно искуство са искуством народа коме је припадао. Давидов живот је био веома буран. Јудејски пастир и дворски музичар изненада је постао јунак кога слави сав Израил. У народним песмама већ се величала његова храброст и дело избављења од Филистејца, које је Господ извео преко његове руке.

Нагли успон у друштвеној и војној хијерархији за Давида није значио само стицање бројних привилегија, већ и стицање моћних и завидљивих непријатеља. Међу њима је био и сам цар Саул. Он је у младом и вољеном војсковођи препознавао опасност по наследну сукцесију коју је желео да успостави, али која је била веома несигурна будући да је он био први цар јудео-израилских племена. Тиха суревњивост између двојице вођа, коначно је прерасла у отворен сукоб. Давид, са групом најоданијих војника, бежи у неприступачне области родне Јудеје због завере коју је против њега организовао цар Саул. Тако почињу његови *одмешнички дани* скривања по брдско-планинским врлетима Јудејске пустиње и тамошњим пећинама. Атмосфера која је доћарана у библијским приповестима које описују овај део Давидовог живота је богата бојама, укусима и мирисима древнооријенталних казивања које су до нас доспеле и у прослављеним причама Шехерезаде, нпр. *Алибаба и чејрдесеј хајдука*.

Библијски писац Давидов живот овог периода описује епским сликама. Треба, ипак, имати на уму да је то живот сталних опасности, скривања, бежања, сукоба и оскудице. Упркос таквом

животном искуству, Давид у свом животу препознаје заштиту божанског Пастира који га кроз пустињске врлете води на тиху воду обезбеђујући му, можда не све што му се прохте, али сигурно оно што му је егзистенцијално потребно.

Давид у мислима изнова проживљава тај период живота и у њему препознаје личну димензију искуства читавог Израила који – по изласку из египатског ропства – путује негостољубивом Синајском пустинjom утолявајући жеђ водом из стене и хранећи се *небеским хлебом*. Описујући ефекте бриге божанског Пастира, он – нимало случајно – у својој песми користи формулатију преузету из описа поменутог историјског искуства Израила (Пнз. 2:7).

Сећајући се тих тешких, али благословених дана свог живота и живота свог народа, псалмопојац гледа у прошлост и изражава наду о будућности речима *нишића ми неће недостајаји*, да би затим другом стих-лијином хијазма додатно ојачао израз поверења у Бога тврђом: *у све дане живоћа мојећа*.

Живот који значајан број људи води и данас често је живот који обележавају невоље и оскудица. Изазови будућих дана често нас испуњавају страхом и зебњом. Можда је у тим данима добро да се, попут псалмопојца, окренемо прошлости и да се у једном ретроспективном сагледавању подсетимо, да смо и у тежим животним околностима налазили начин да тешкоће превладамо трансцедетирајући своје постојање.

*На зеленој йаши најаса ме,
да доброћа и милосћ Твоја ћраћиће ме.*

Пс. 23:2а.6а

У стих-линији која следи (Пс. 23:2а) псалмиста, који је и сам имао велико животно искуство пастира, истиче оно најзначајније и најнеопходније што је један пастир имао за задатак да обезбеди стаду о којем се бринуо. *На зеленој йаши најаса ме*, пева цар-пастир Давид, говорећи о свом небеском Пастиру. Библијски песник, међутим, вештим терминолошким асоцијацијама показује да своје животно искуство, заправо изводи из животног искуства читавог израилског народа кога небески Пастир преко

Црвеног Мора и кроз пустињу води милошћу својом и крејошћу својом у стан свећосћи твоје (Изл. 15:13).

Употребљена слика, величанствена сама по себи, постаје још речитија, а њена порука још снажнија уколико се унакрсним хијасничким читањем повеже са трећом-стих линијом која, ако се псалам чита од сопственог краја, гласи: *да, доброшта Твоја и милосћ Твоја прашиће ме* (Пс. 23:6а). Другачије речено, псалмиста вештим поетским исказом указује да иако препознаје божанску бригу за сопствене елементарне потребе, тежиште његовог интересовања сеже даље ка небеском Домаћину који му пружа *доброшту и милосћ*.

Доброшта и милосћ су за библијског песника изузетно значајни појмови. Милост је пре свега сваки дар Божији који човек ничим није и не може да заслужи. То је божанска благодат пројављена још стварањем света и човека, благодат која се пројављује у историји тог света и човека кроз небројена материјална, али и духовна добра уобличена у *дарове* (харизме) Духа и његове *родове* (карактерне црте које Дух обликује у човеку).

Један од тих родова Духа је *доброшта* која треба да буде неизоставна црта карактера истинског верника (Гал. 5:22) утешењеног у *доброшти* Божијој за коју, псалмиста у име слују Божијих, моли речима *ујућу нас насићи доброште Твоје и радоваћемо се и веселићи у све дане своје* (Пс. 90:14 уп. Пс. 68:10). Божанска *доброшта* је за псалмопојца основа наде да ће га Бог *поједаћи* у невољи и зато је она *боља од живошта* (Пс. 63:3; 69:16) који је временски ограничен. Она је заправо истински *живоштодавна* будући повезана са вечним есхатолошким животом укорењеним у *земљи живих* (Пс. 27:13). Историјска пројава те есхатолошке доброте повезана је, стога, са земаљским храмом као репликом небеског двора (храма) Божијег. Зато псалмопојац кличе: *блајо ономе која изадираши и примиши да живи у двору Твом! Насићићемо се доброштом дома Твоји, свећињом храма Твоји* (Пс. 65:4), и истовремено исповеда *јоклањам се пред свећим храмом Твојим и славим име Твоје, за доброшту Твоју* (Пс. 138:2).

Још једна пројава доброте у историји је опроштење које посредством ње добијамо. Тако псалмопојац моли: *јрехова мла-*

госћи моје и мојих пресећаја не јомињи... ради доброшће своје, Госјодре (Пс. 25:7) и по великој добротији својој очисти безакоње моје (Пс. 50:1).

Добро је да уочимо један моменат који често промиче пажњи читалаца овог псалма. У првом делу ове величанствене песме, у оним стиховима који говоре о Богу као Пастиру, доминира обраћање у трећем лицу. Бог Патир је за псалмисту Он. Сусрет са Божијом добротом брише ту дистанцу и Бог, као Домаћин, постаје *Ти*.

А шта је са нашом добротом? Да ли она представља мост од *он* ка *ти* у хоризонталним односима?

*На ѕихој води наїаја ме
и чаша је моја йрејуна.*

Пс. 23:26.5д

У четвртој стих линији псалмиста Давид наставља да описује божанског Пастира речима *на ѕихој води наїаја ме* (23:26). Разумевање овог исказа нас враћа на искуство самога Давида који је, пре него је узео у руке царско жезло, у њима носио пастирски штап чувајући очева стада по брдско-планинским областима Јудеје, на самој граници са Јудејском пустињом. То је била негостољубива област у којој претњу по стаду (а неретко и живот пастира) нису представљале само дивље звери, већ и хронични недостатак воде.

Утемељен у овом драгоценом животном искуству, Давид прошиља о данима својега живота, који нису били лишени различитих опасности, препознајући у њима бригу великог Пастира који му је увек омогућавао да задовољи основне потребе.

Не треба, међутим, заборавити ни интертекстуалне везе које псалмиста на темељу асоцијација успоставља са једним ширим, колективним искуством народа које је имало пресудан формативни карактер у читавој јеврејској историји. У питању је, свакако, излазак. Веза је успостављена употребом израза *на ѕихој води* који у јеврејским језику заправо има идоматски смисао у значењу *на водама љокоја (одмора)* и представља непосредну алузију на пустињско путовање израилског народа када љођоше

од јоре Господње, и ићаху три дана, и ковчег савеза Господњег
иђаше пред њима три дана прађени месецом где би йочинули (Бр.
10:33). Псалмиста, дакле, колективно искуство народа препознаје
у свом личном животном искуству.

У паралелном стиху с краја Псалма (23:5д), међутим, више се
не говори о задовољењу основних поштреба. У тренутку када се
божански Он-Пастир препознаје као Ти-Домаћин, препознаје се
и богатство његових благослова и тиха вода из првог дела псалма
постаје чаша прејуна божанских благослова.

Разумевање дубине овог исказа враћа нас на уочавање ви-
шезначности израза чаша. Наиме, осим уобичајене употребе,
библијски писци употребљавали су израз чаша и у снажним,
метафоричним, сликама. Још у древним пророчким списима
Старог завета (Јзк. 23:31-32) сусрећемо се са идиомом чаша
блуда, на основу којег се формира метафизичка слика која свој
врхунац добија у знаменитим сценама Апокалипсе (Отк. 17:4). Са
друге стране у последњем библијском спису се неретко спомињу
чаше гнева и зала које се изливају на непокајане грешнике (Отк.
14:10; 15:7; 16:1-2; 17:1; 18:6; 21:9). Ова метафора такође има свој
старозаветни корен (Ис. 51:17; Јер. 25:15), а у Еванђељима је
представљена као чаша коју сам Господ испија уместо човека
(Мт. 10:38-39; 26:39; Јн. 18:11).

Насупрот поменутих чаша, у Псалмима се спомиње чаша
сейчасења благослова Господњих која код човека покреће призывање
и слављење имена Господњег (Пс. 116:13), у Новом завету пове-
зана са евхаристијским слављем Христовог спасоносног дела (Лк.
20:21; 1Кор. 10:16).

Душу моју ојоравља,
намазао си уљем главу моју
Пс. 23:3а.5в

У неким ситуацијама изрази које проналазимо у Светом
писму могу да буду лажни пријашљи, односно њихово значење
може да нам се учини потпуно јасним на бази значења који данас
уобичајени изрази имају у свакодневном говору савременог чо-
века. Смисао тих израза се, међутум, мењао вековима и тек када

се вратимо њиховом извornом значењу можемо да ухватимо богатство библијског исказа. Ово још и више важи за библијску поезију, која каткада то значење чини додатно комплексним кроз нарочито позиционирање у паралелизмима или хијастичким паралелама.

Дијалектика Он-Пастира и Ти-Домаћина наставља се и у петој паралели која почиње речима *душу моју ојоравља*. Ове речи за нас који живимо три хиљаде година после писца псалма, имају другачији смисао од оног који су у њима могли да препознају његови слушатељи. Иако су миленијуми спиритуализације читања библијског текста, допринели откривању нарочитих нијанси у њему, каткада су знали и да удаље од извornог значења употребљених израза.

Једно од места у које се учитава мешавизички смисао, премда је извorno значење израза са којим се сусрећемо прилично физичко (*материјалистичко*), је прва стих-линија петог хијазма овог псалма. Израз *душа* савременог читaoца најчешће асоцира на духовни или макар психички аспект људског постојања. Нагласак је претежно на оном нематеријалном (емотивном) аспекту егзистенције којим се човек уздиже изнад пуког физичког живота у сферу интелектуалног, културног или у бољим случајевима, религијског искуства.

У том контексту, савремени читатель исказ *душу моју ојоравља* разуме као исказ којим псалмиста исповеда искуство духовног и душевног (психичког) окрепељења у сусрету са доживљајем Светог (Бога), што је универзално искуство сваког верника.

Готово да не постоји ништа што је удаљеније од извornог смисла онога што је псалмиста заиста исповедао. Наиме, израз *душа* у семитској и, нарочито, јеврејској мисли не означава неки нематеријални аспект људског постојања који ће се – будући склон лутању – изнова управљати (опорављати) ка и у Богу. За библијског писца, човек нема душу него је душа. Израз душа подразумева човека (или друго живо биће) у његовој свеукупности и, нарочито, телесности. На тај начин душа је поистовећена са самим животом у свим његовим димензијама унутар којих је базични физички живот. *Душа је шелу у крви је*

исказ чији је смисао живоћи је у крви, односно без крви нема живота.

Овако сагледан исказ душу моју ојоравља заправо означава исповедање да Пастир обнавља животне снаге свог стада. Треба да имамо на уму да је писац ових речи своје младалачке дане проводио као пастир у негостољубивим брдским областима Јудеје које су се граничиле са пустињом, а каткада и залазиле у њу. Живот стада је био угрожен не само услед напада звери, већ и природним условима, о чему је пастир морао да води нарочиту бригу обезбеђујући (као што смо раније видели) плодну испашу и довољну количину воде.

Но, понекад ни то не би било довољно. Нарочито у ситуацијама када би се једна овца или неколицина оваца издвојиле од стада. Оне су тада, у својим лутањима биле дословно и физички угрожене, потпуно изгубљене уколико пастир не би кренуо у потрагу за њима. Међутим, чак и кад би их (или је) пронашао, то није по аутоматизму значило да је живот овце спашен. Повреде, дехидрација и сл. често су захтевале лекарску вештину пастира који је ојорављао живот дела стада или неке његове јединке. Искуство које је имао као пастир у односу према стаду, цар Давид сада препознаје у делатности и заштитничкој бризи Пастира према себи.

Он је заиста често био изложен сртним опасностима. Његов живот био је угрожен у борбама (у којима је вероватно бивао рањен), у прогонствима, у сусрету са епидемијама које су харале његовом војском. Ипак, велики Пастир је спасавао његов физички живот у свим тим опасностима.

То је, међутим, само први део онога што нам открива хијастичка паралела, будући да њена друга стих-линија гласи *намазао си уљем ћлаву моју*. И док прва стих-линија овог хијазма наглашава бригу божанског Пастира за свеукупни (нарочито физички) живот својих штићеника, друга стих линија хијазма открива крајњи циљ и смисао тог живота.

За разлику од *варљивосћи* прве асоцијације, чини се да је друга потпуно јасна. Помазање је био део крунидбеног обреда широм древног Оријента, укључујући и Израил. И сасвим је сигурно да овим речима Давид истиче да га је сам Господ довео

до царског трона. Не треба, међутим, из вида изгубити још једну битну димензију. Атмосфера другог дела псалма није *дворска*, већ *храмовна*. Псалмиста не говори о *свом дому* (палати, двору), већ о Дому небеског Домаћина, његовој палати тј. храму који је земаљска реплика његовог космичог двора. Атмосфера је, стога, култна (*храмовна*). У том контексту добро је имати на уму да *помазање* није било само део крунидбеног обреда, већ и с *свештеничке* и *јрвосвештеничке* иницијације, а да је упркос устаљеном схватању, улога цара (макар током Уједињене монархије Израила) била и свештеничка.

Динамична паралела ових хијастичких елемената, дакле, одражава се у томе да Господ-Пастир обнавља животне снаге человека, да би га потом Господ Домаћин увео у своју непосредну близину, у свој Дом (храм) као *слуге* (кроз свештеничко помазање), али и као *јријаштеље* (Јн 15:13-15) и сапрестолне владаре кроз царско помазање.

Како се *хијастичким* читањем приближавамо средишњем паралелизму, тако уочавамо да прогрес односа Господа и његовог обожаватеља постаје све динамичнији. Господ – Пастир постаје Господ – Царски Домаћин. У његовом Дому (храму) његови штићеници нису само гости (свештеници), већ и домаћини (цареви).

*Води ме стазама јравим, имена својеја ради.
Поставио си јреда мном јриезу, на видику
нейријаштељима мојим.*

Пс. 23:36.5а.

Наредна хијастичка паралела наставља да развија раније слике водећи нас, сваким наредним исказом, све ближе кључној поруци ове величанствене песме. Псалмопојац најпре исповеда да га небески Он-Пастир *води стазама јравим*.

Као и у претходном случају, тежња ка апстраховању конкретног извornог значења у циљу извођења *метафизичке* или у овом случају *етичке* поруке сама по себи није погрешна. Такав приступ, ипак, може да засени основно значење библијског текста, који је у својој *јризености* ванредно садржајан. У основи, хришћански писци, темељећи своја запажања на ранијим јев-

рејским тумачима, често јеврејски израз *йрава стаза* читају мењајући га у сродни идиом етичког смисла *стазама йраве*. Овакво тумачење је исправно. Своје утемељење има не само у историји тумачења, већ и у самом библијском тексту. И поред тога, међутим, да бисмо разумели употребљену метафору, њену снагу и дубину, потребно је да схватимо најосновније значење израза из којег се метафора изводи, односно идиом *стазе йраве*. Да бисмо то постигли изнова се враћамо базичној слици пастира који, у негостољубивој брдско-планинској и полу пустињској области Јудеје, води своје стадо опасним стазама. Ипак, те стазе, колико год се чиниле опасним, биле су једине којима се може стићи до циља; колико год биле кривудаве, оне су заправо *йраве*, јер познавање тех стаза у ствари и јесте потврда искуства и вештине пастира.

Давид своје животно искуство пастира, на вишем нивоу, препознаје као део стада Господњег. Он то сагледава као припадник народа Божијег којег небески Пастир води оним најбољим стазама, чак и онда када се оне чине погрешним и кривудавим. И овога пута Давид своје животно искуство повезује са кључним националним искуством Израила – изласком. Давид, наиме, употребом идиома *имена својеа ради* свесно асоцира на овај поменути и најзначајнији догађај израилске националне историје, догађај на који реферише и у другим псалмима говорећи: *оци наши у Еијијшу не разумеши чудеса Твоих... и викаше крај Мора Црвеној, али им Он юможе имена својега ради да би юоказао силу своју* (Пс. 106:7-8). Давид употребљеном асоцијацијом имена *Господњеј* не успоставља само интертекстуалну везу са другим песничким описима изласка, већ и са самим наративом о изласку, али и пустињском путовању израилског народа ка Ханану, путовању на којем су *овце стага Господњеј* често лутале пустињским беспућима, скрећући са *йравих стаза* којима их је њихов Пастир водио, али и на које је их је Он *имена својеа ради* често враћао. У стрпљивости коју је Пастир показао према свом народу, псалмиста препознаје наду да ће и сам бити изведен и вођен правим стазама, упркос лутањима којима је био повремено склон.

Најзначајнији разлог поменутих израилских лутања био је страх од дивовских непријатеља у односу на које су се Израилци

себи самима чинили юойућ скакаваца (Бр. 13:34). Ово је значајан моменат који се можда подразумева у хијастичкој паралели коју формира Псалмиста Давид, прелазећи са портретисања Он-Пастира на портретисање Ти-Домаћина певајући јоставио си њреда мном ћркезу, на видику непријатеља мојих. Хијастичка паралела садржи две сцене, чиме се чвршће повезује са паралелном стих-линијом из првог дела псалма. Најпре се указује да праве стазе којима своју паству води небески Он-Пастир, имају за циљ приступање у храму (двору) јостављеној ћркези Ти-Домаћина. То је трпеза пред којом стоје миропомазани служитељи (свештеници) и за којом седе, такође миропомазани, сапрестолници, цареви; трпеза чашице сасења препуне божанских благослова, милости и доброте.

Зашто је, међутим, она постављена на видику непријатеља мојих? Зар близина непријатеља није нешто што узнемира и омета благовање у обеду који је припремљен?

Одговор на ова питања можемо да добијемо успостављајући паралелу између других делова хијастичких стих-линија (имена својеја ради – на видику непријатељима мојим). Непријатељи псалмисте се на овај начин постављају као антитетичка паралела имену Господњем. Страх и узнемиреност коју доноси сусрет са непријатељима увек је надмашен миром и сигурношћу који су последица божанске заштите.

Са друге стране, значајно је и разумевање културолошко-историјског оквира унутар којег је обликована описана сцена. Заправо, древноегипатска иконографија показује да је један од обичаја фараона, који су желели да покажу своју апсолутну доминацију над непријатељима са којима је следио сукоб, управо постављање трпезе на видокругу непријатељској војсци. На мегдан-пољу, између постројених бојних линија међусобно супротстављених војски чији се окршај очекивао, фараонове слуге би постављале трпезу наткриљену балдахинима под којим би се фараон гостио у присуству својих војсковођа. Он је на тај начин показивао да непријатељске снаге препознаје као толико незнанте, да чак ни њихово непосредно присуство и опасност скорог ратног окршаја не може да га омете у обедовању.

Оваква сигурност је у потпуној супротности са страхом који су Израилци показали пред својим хананским непријатељима. Та сигурност је постала део животног искуства цара Давида због сталног подсећања на чињеницу да се заправо у том искуству открива сила Божијеј имена. На тај начин *шриеза љосишављена на видику непријатеља* постаје величанствено знамење божанске заштите коју Господ излива на своје стадо *имена својеја ради*, али и људског поверења у Божије вођство и заштиту.

*да љођем и долином сена смртноја, ни шага се нећу
бојаћи зла, штави щвој и љалица щвоја, они ме ћеше*

Пс. 23:4

Седма и последња хијастичка паралела Пс. 23 обликована је по обрасцу синтетичког паралелизма. Тај паралелизам се налази у средишту псалма и носи његову средишњу, односно најзначајнију поруку.

Прва стих-линија овог паралелизма наше мисли враћа унапре у амбијент древног семитског Оријента у коме није постојало ни јасно веровање у вакрсење тела (и свеукупне личности), нити јасно развијено учење о свету иза гроба – шеолу. Израз *сен смртни* највероватније представља алузију управо на земљу *сенки* у којој, у стању аветињског постојања без живоћа (и било каквих осећања, осим осећања безосећајносћи) ходе умрли, а *не-мртви*. Писац у овом случају не употребљава непосредно израз *шеол* (гроб, пакао, земља сенки), вероватно зато што описује *сињашњи доживљај* тог *месата*. Најбољи опис који жив човек може дати у сусрету са *свештом* умрлих, а *не-мртвих*, заправо и јесте *долина сена смртноја*.

Како се живи човек могао осећати у овој *бесживој* земљи којом ходе *не-мртве* авети? Псалтир је зборник који садржи бројне описе и снажне слике којима се доирају разнолике смртне опасности. Ниједна од тих слика и ниједан од тих описа, међутим, за псалмисту није довољно снажан да опише *сусрећ са долином сени смртне*. Псалмиста је свестан да се такво искуство и не може описати. Зато уместо описа, ефективним наговештајем, псалмиста код читалаца буди сећање на њихове

ноћне и дневне море, страхове и ужасе увећане сећањем на бројне митске приповести попут оне о Орфеју, који вођен љубављу улази у *хаг* трагајући за вољеном особом. То су величанствене приповести о сталним, али и неуспешним покушајима човека да надвлада смрт и болну растављеност од вољених, неизоставну последицу смрти.

У мисли древног семитског Оријента, ова земља *мртвих* била је у потпуној супротности са зеленим пашама и тихим водама земље живих о којима поје Давид у првим стиховима псалма, величајући великог Он-Пастира (Пс 23:1-2). Наравно, још снажнија супротстављеност *шеола* формира се у односу на опис човека који, са обилно напуњеном чашом благослава, пребива за богато припремљеном трпезом Ти-Домаћина у његовом дому (Храму) који је исходиште пунице живота.

Долина сени смртне, свакако је ужасавајуће место, а *про-лазак* кроз њу нешто пред чим и најхрабрији оклевавају, али не и псалмиста који наредним речима прве стих-линије формира тзв. *моменат* *превареној очекивања* – снажни реторички поступак који се употребљава са циљем да се читатељ/слушатељ изненади и шокира.

Да ли је могуће веће изненађење него да човек ускликне: *нећу се бојати зла*, баш у тренутку када се сусреће са *долином сени смртне*, односно у тренутку суочавања са највећим ужасом оних који ходе земљом живих?

Такав усклик, у најнеочекиванијем тренутку морао је неизоставно протрести древног слушаоца псалма, вероватно чак и више него савремене читатеље. Није тешко претпоставити да се у уму тог слушатеља роје питања: *како, зашто?* А древни песник, можда после кратке паузе, одговара на њих речима: *јер си ћи са мном*, и затим наставља обликујући другу стих-линију хијастичког паралелизма: *шијай Твој и юалица Твоја, они ме ћеше* (јевр. израз, код нас преведен са *ћеше*, можда је боље превести са *додирујују*).

Ово је преломни моменат у псалму, моменат када Он, постаје Ти, моменат када пастирски штап постаје царска палица, моменат сусрета Бога и човека.

Но где се тај сусрет одвија? На зеленим пашама и тихим водама Ханана? За трпезом у храмовном дому небеског цара? На правим стазама кроз негостољубиве крајолике Јудеје? У тренуцима када надмоћно обедујемо пред својим непријатељима? Не, тај сусрет се догађа на најнезамисливијем месту – у долини сени смрћне, у шеолу. Шеол је место где пастирски штап доноси утеху залуталој и на смрт уплашеној овци, место где тај штап постаје царска палица која испружене ка оном који приступа цару значи додир живота (Јст. 4:11; 5:3; 8:4-5). Шеол, место смрти, је место где долази до сусрета, додира и сједињења и поистовећивања бесмртног Пастира и Цара и на смрт осуђеног человека.

Чини се заправо да је то и једино могуће место сусрета Бога и човека, једино место на којем Бог може да ћронаће сваког човека, био он знаменит или непознат, сиромах или богат, верник или неверник. То је, заправо, место које многе невернике преобраћа у вернике, али и многе вернике чини неверницима, место у којем одјекује само једна реч, само једно питање: **зашто си ме осишао?**, али и доживљава спасносни сусрет.

Велики српски песник новијег времена, Миодраг Павловић, своје виђење разлике између Старог и Новог завета изражава стиховима:

Из бездана зијева ђсалмойојац Давид.

Из дубине је молио Богоја војски да ћа заштити од нејријашеља.

Да се Божија рука сјусти доле и да ћа извуче на видело дана.

Са Христом је друкчије,

Он се са нама сјушти у јаму ђиге је очајање

и стоји нам уз раме,

као да је у искуту замку и он ухваћен.

На крсту је са њиме и наше раме.

Сјасијељ је човеков шалац.

И ћевамо заједно нешићо као ђсалам.

Уколико је Павловић у праву у свом разумевању дијалектике Старог и Новог завета, а чини се да јесте, ове речи псалма представљају не само снажну поетску слику којом човек изражава своје уверење у неприкосновеност божанске заштите, већ и величанствено пророштво о Великом Пастиру који душу своју ђолаже за овце своје (Јн. 10:11.14.17-18), Пастиру који силази у

бездан смрти да би из њега извадио залутало јагње, Цара који силази са свог небеског трона да би на њему направио места за своје сапрестолнике. На неки начин, можемо да кажемо да Псалам 23, као величанствени поетски образац, представља не само певање о дубоком религијском искуству човека, већ и сажетак кључних аспеката јудео-хришћанског веровања.